

ZIJN WAAR JE BENT

Max Verhart

ZIJN WAAR JE BENT

&

HET TAT TWAM ASI GEVOEL

't schrijverke

Colofon

ISBN 978-94-90607-10-4
NUR: 320 (literaire non fictie)
© tekst, foto's & vormgeving: Max Verhart 2014

Uigever:
't schrijverke
Meester Spoermekerlaan 30
5237 JZ 's-Hertogenbosch
Netherlands

Website: www.haikuschrijverke.nl
e-mail: max@verhart.org

ZIJN WAAR JE BENT verscheen eerder in *Ontmoet de Schoonheid*, uitge-
geven door VIADAGIO VZW, Gent 2012.

HET TAT TWAM ASI GEVOEL is de bewerking van een oorspronkelijk
Engelstalige inleiding, *The Tat Twam Asi Experience*, gehouden op 28
juni 2009 op la Seconda Conferenza Italiana Haiku in Turijn en
gepubliceerd in *Modern Haiku* 41.3 (herfst 2010). De Nederlandse
vertaling verscheen eerder in het herfstnummer 2009 van *Vuursteen*.
De inleiding zelf was gebaseerd op het artikel *Wat je zegt ben je zelf*,
gepubliceerd in *Kortheidshalve* VI-1, oktober 1996

Inhoud

ZIJN WAAR JE BENT

Eerste dag	7
Eerste nacht	9
Tweede dag	12
Tweede nacht	21
Derde dag	23
Derde en laatste nacht	42
Vierde en laatste dag	44
Een dag later	50

HET TAT TWAM ASI GEVOEL	53
-------------------------	----

Eerste dag

*boot uit Bangla-Desh
over de vismarkt dondert een tram:
lijn 4 naar Moscou*

*bootkluzenaar—
kijken naar voorbijgangers
die kijken naar mij*

*tussen vismijn en vleeshuis
de vijg hangt te vergelen
boven het water*

*stilstaande klok
voor zover er tijd bestaat
bestaat die niet*

In de gang onder Bord'eau (het restaurant waar vroeger de vismijn was) houden zich jongelui op. Ze praten en roken, maar je weet niet waarover en je weet niet wat. Ze doen aan beeldrijm. Want op een van de wandschilderingen in die gang wordt een sigaret gerookt, al dan niet met bijmenging van het een of ander.

Boven Bord'eau staan een paar potstruiken. Daarachter meende een man zich verdekt te hebben opgesteld om mij op de kiek te zetten. Dus dan kijk je zo iemand maar eens belangstellend aan.

Zelfherkenning: hij had ook hier kunnen zitten en ik had ook daar kunnen staan.

Al staat de klok stil, je kan vanaf het bed door het deurtje naar de voorplecht de tijd zien. Want de tijd, dat is het traag heen en weer glijden van de boeg tegen de achtergrond van de trapgeveltjes van het Grote Vleeshuis.

Gent-Bang II
naast de kruik met water
hangt de scheplepel

Eerste nacht

De haiku werd al vele jaren geleden geschreven:

*wakker worden
van de ene werkelijkheid
in de andere*

Want zo is het: als je droomt is wat je droomt de enige werkelijkheid die er bestaat.

In die werkelijkheid had ik in het water gelegen. Er had een speelgoedpop voor het venster op de voorplecht gestaan, die naar binnen keek. Er was vervolgens een aanrander aan boord verschenen en ik had met de handbel alarm gemaakt. Daarna was dat al meteen verleden tijd en was ik, doorweekt, op weg naar huis, me herinnerend dat ik na dat bellen in het water was gesprongen—tot door die herinnering heen het besef begon door te schemeren dat ik aan het dromen was.

Wie droomt dat hij droomt is aan het ontwaken.

Regen kletterde op het dak en ik moest dringend plassen.

Dat was de andere werkelijkheid.

Niks aan de hand.

*poppenogen—
angst gluurt naar binnen
als droom vermomd*

Tweede dag

*de dweil uitwringen—
aan boord is het altijd
negen uur precies*

Aan het begin van deze maand had ik een aantal dagen een logé uit Roemenië bij me in huis. Hij doceert kunst en kunstgeschiedenis in zijn woonplaats, maar is internationaal ook bekend als haikudichter en haigaschilder.

“Jouw woonkamer,” zei hij, “is zo ruim, daar past het hele appartement in waarin Mihaela en ik wonen.”

De boot waarop ik nu een paar dagen en nachten verblijf heeft een binnenoppervlakte van omstreeks acht vierkante meter, is mij gezegd. Dat is, schat ik, tweederde van het logeerkamertje in mijn appartement.

Hoe dan ook, in grote delen van de wereld moeten hele gezinnen het met niet veel meer of zelfs minder doen. En de maaltijddienst komt bij hen niet twee keer per dag langs—zoals hier.

*achtergebleven
twee propjes toiletpapier
tegen nachtherrie*

Waar ik het ook nog over dacht te moeten hebben, is de dictatuur van de economie. En over de rooibouw op deze

planeet. Maar is die rooibouw uiteindelijk iets anders dan een van de talloos vele gedaanten waarin de dictatuur van de economie zich doet gelden?

Nee.

Goed, over de dictatuur van de economie dus. Vooruit dan maar. Maar kort. Heel kort.

De filosofie van het hebben overheerst de filosofie van het zijn zozeer, dat de dictatuur van de economie allesoverheersend is geworden. En slechts een enkeling schijnt daar een probleempje mee te hebben.

Zo kort dus.

Het zou inmiddels middag kunnen zijn, maar nog steeds negen uur. Boven op de klokgevel van het huis naast de Grasbrug streek een blauwe reiger neer. Meteen werd hij enige tijd belaagd door een troep meeuwen, die hij hoog op de poten, met wapperende vleugels en gestrekte hals afweerde. De meeuwen gaven het op. En inmiddels is de reiger ook weer vertrokken.

Het is vijf minuten later en nog steeds negen uur.

*twee eenden
en een rondvaartboot
wat een bekijks*

Of de boot een naam heeft weet ik niet, laat staan welke. Maar hij is MADE IN BANGLA-DESH, dat is erin gekerfd. En ook: MAKE BY RATAM AND SUDAM 2007. Alleen, dat staat er niet,

want de M in RATAM mist de poot rechts. Er staat IV, dus een I, waaraan bovenaan een kleine v vast zit.

Daar kan je verhalen bij verzinnen.

Bijvoorbeeld over een vader die zijn zoon in het waterrijke Bangladesh boten leert bouwen, zoals hij zelf weer van zijn vader heeft geleerd. Natuurlijk gaat er eerst van alles mis, anders heb je geen verhaal.

Of over twee broers, die elkaar waar ze maar kunnen dwars zitten, totdat...

Of over twee concurrenten, die voor de bouw van deze boot tot elkaar veroordeeld zijn. Waarbij de een het niet kan nalaten de naam van de ander te verminken...

Maar je kan ook alle fantasie achterwege laten en proberen te achterhalen wie die scheepsbouwers waren en hoe het precies zit.

Tenslotte kan je het ook nog gewoon laten zijn zoals het is, zonder je verder iets af te vragen: RATAM en SUDAM, met een onaffe m in de eerste naam.

Of zou die IV een mismaakte N zijn? RATAN?

MAKEBY, dat staat er onmiskenbaar wel. En wat gekerfd is gum je niet meer uit.

Ik dacht toch echt dat die stilstaande wekker op negen uur stond, maar dat was spiegelbeeldig gezien: hij bleek op drie uur te zijn blijven staan. Dan kan je dat in je tekst veranderen, wat ik heb gepoogd. Maar dan wringt er iets in die tekst, waar ik de vinger niet op kan leggen. Dus heb ik de klok

maar aan de tekst aangepast en op negen uur gezet. En zo wens ik hem nu aangetroffen te hebben.

Hem opwinden, dat had ook gekund.

*moet je eens kijken
achter mijn oogleden
wat een prachtig paars*

Over de onrechtvaardige verdeling van de welvaart, daar zou het misschien ook over moeten gaan. Maar waarom zou je het daarover hebben? Er zijn namelijk twee soorten mensen: zij die het weten en zij die het weliswaar ook weten, maar...

De eersten hoeven niet en de laatsten wensen niet overtuigd te worden dat het anders moet.

Ze hadden hier beter een optimist neer kunnen zetten.

Wat is de overeenkomst tussen een optimist en een pessimist?

Dit: beiden zien zichzelf als realist. En elkaar als onverbeterlijk.

De jeugdsociëteit onder Bord'eau is weer aan de gang. Dit keer hebben ze er basgebonk bij. Het is negen uur en, in dit geval, naar schatting laat in de middag.

Het is koud geworden en heel de dag viel er met weinig onderbrekingen regen. Bij de deur sijpelde, zoals voorspeld, water naar binnen. Af en toe toch op de voorplecht gestaan of gezeten. Kijken en bekeken worden.

Je hebt uitzicht op twee bruggen over de Leie, een stukje straat achter een perkje, het vleeshuis en de kade die er langs loopt. de gaanderij naast Bord'eau, het restaurant zelf, de Leie en op rondvaartboten. En van al die kanten kan je bekeken worden—en word je ook bekeken.

Goed, dan neem je de pose aan van iemand die onverstaanbaar is. Hoed op, want ja, die regen. Maar om nou te zeggen dat er geen greintje ijdelheid bij is ...

Wat nog meer?

Die reiger dus.

Toeristen op de bruggen. Voor de meesten is Gent het decor waartegen ze elkaar omstebeurt fotograferen.

Voorbij denderende trams op de oostelijke brug, de Kleine Vismarkt—waaronder weer lijn 4 naar Moscou. Het klinkt telkens opnieuw alsof het begint te onweren. Tot je er aan gewend bent en het niet eens meer opmerkt.

Op de westelijke brug, de Grasbrug, alleen maar wandelaars en fietsers. Geen gemotoriseerd verkeer.

Esdoorn- en andere bladeren op het grijsgroene water: de herfst die langs drijft.

Een jonge vrouw en een jonge man, die lange tijd, regen of geen regen, op de kade achter het vleeshuis met elkaar in gesprek waren. Nu ja, zij geloof ik meer met hem dan hij met haar.

Een oudere man, die op een vast nog natte bank op diezelfde kade een sigaretje ging zitten roken en de duiven voeren.

De dakdekkers bovenop het huis pal voor het Bierhuis, voorbij de vismarktbrug. Ik kon ernaar kijken zonder plaatsvervangende hoogtevrees te krijgen.

En dat alles achtereenvolgens in de loop van de dag om negen uur precies.

Al met al waren mijn sloffen nat geworden en mijn voeten koud. Die sloffen beginnen trouwens ook uit elkaar te vallen.

*wat een luxe!
drie dagen net doen
of je arm bent*

Onder Bord'eau is het weer stil geworden.

De maaltijddienst, in de persoon van Ip Man, bracht het bericht dat er vanavond bezoek komt. Om acht uur. Maar dat zegt weinig, want de klok aan boord kent een dergelijk tijdstip niet.

De aanwezigen. En hun geschenken.

Luc Humblet. Leidde als stadsgids in 2010 een internationale groep haikudichters door Gent. Heeft met zijn vrouw een winkel in natuurvoedingsproducten. Was bootbewoner in 2009. Schreef daarover een boek. Bracht een kaars mee in de vorm van een bijenkorf.

Griet Delanghe. Heeft, meen ik, een aandeel in een van de andere activiteiten die, net als het bootproject, onder de

noemer Belmundo plaatsvinden. Schonk me een boekje over dichter André Demedts.

Michelle Delanghe. Zus van Griet, zonder verdere bijzonderheden. Gaf me een strop. Een strop? Is dat niet kwetsend? Nee. Die herinnert aan een moment uit de Gentse geschiedenis en symboliseert de fierheid van die stad.

Ip Man. Taxischipper en projectbaas. Bracht thee mee voor ons allen.

Max Verhart. Tijdelijk bootbewoner. Las de anderen voor uit eigen, aan boord geschreven werk.

*genoeg gepraat
de gasten vertrekken
de warmte blijft*

Tweede nacht

Geen droom is tot de waakrealiteit doorgedrongen. Wel heeft mijn blaas mij, zoals gebruikelijk, enige malen doen ontwakken. Je moet dan de hut uit.

Goed, laten we het eens hebben over de sanitaire gang van zaken aan boord. Want we zijn hier dan wel om de geest te verdiepen, of zoiets, maar spijsvertering en stofwisseling gaan gewoon door.

Onder het dekje op de voorplecht is een ruimte die toegankelijk is door een of meer dekplanken eruit te lichten. In die ruimte staan twee emmers: de ene voor afvalwater en de andere voor het defeceren. (Het woord poepen zou voor Nederlanders begrijpelijker zijn, maar voor Vlamingen heeft dat woord betrekking op een ietwat andere lichamelijke bezigheid.)

Op het dekje zelf staat onder meer een pispot. Welnu, om te wateren neemt men die pispot mee naar binnen om zijn water in te lozen, want dat buiten doen zou maar ongewenste bekijks trekken. Vervolgens til je één specifieke plank uit het dek en giet je de pot leeg in de emmer voor afvalwater, wat heel gemakkelijk is, want daar ligt een trechtervormig deksel op met een gat in het midden.

Vervolgens stel je de waterspoeling in bedrijf. Deze bestaat uit een grote aarden kruik met water en de ernaast aan een kruiskopschroef hangende scheplepel. Als deksel ligt op de kruik het schoteltje van een thee- of koffiekopje. Je licht het

schoteltje van de kruik, schept er met de schepel water uit waarmee je de pispot omspoelt, waarna je dat water ook weer in de afvalwateremmer giet. Schoteltje op de waterpot, lepel aan de schroef en plank weer op zijn plaats geschoven, et voila, om er een woordje Duits in te gooien: Pipi ist ja auch wieder gemacht.

Goed, daarvoor moest ik dus enkele keren mijn bed uit. Gelijk maar even gecontroleerd of de olielamp, die 's nachts naast de voorplecht hangt, nog brandt. Niet dus. Vermoedelijk te weinig olie in gedaan. En dus sta je dan in je pyjama in het holst van de koude nacht dat ding bij te vullen, weer aan te steken en terug te hangen.

Jaja, de geest stelt zo zijn eisen!

Voor de grote boodschap is er de zitbestendige tweede emmer, waarin men een plastic zak hangt alvorens de boodschap zittend te doen. Na gedane arbeid knoopt men de zak dicht en zet men de emmer weer benedendeks terug. C'est tout—want een woordje Frans zal men in Vlaanderen een Nederlander toch niet al te kwalijk nemen.

De plastic gevoegzak is uiteraard van biologisch afbreekbaar plastic, geheel zoals je van Viadagio mag verwachten.

Een dissonant zijn wat dat betreft overigens wel de twee kapstokhaken aan boord: bokkenpoten! En dat zijn dan niet de bokkenpoten die je bij de banketbakker koopt.

Derde dag

Er sloeg zojuist een torenklok negen uur. Die gaf dus die stilstaande wekker toch maar mooi gelijk...

Vreemd dat ik niet eerder torenklokken heb gehoord. Te veel ander lawaai op andere dagen? Vandaag is het zaterdag, een dag die trager op gang komt dan de normale werkdagen, naar ik aanneem.

*ademwolkjes
de eerste geveltoppen
vangen zonlicht*

Er worden nu foto's van me gemaakt, wellicht voor tentoonstelling en publicatie. Want het is de maaltijddienst, die trouwens ook voor de afvoer van alle afvalproducten zorg draagt, die nu een plaatje in me ziet. Op de kade langs het vleeshuis stond trouwens iemand weer het fotograferen te fotograferen. Zijn vrouw keek toe.

*vrouwendubbelvier
weer valt er regen op de
spinaziezaadzakken*

Het bezoek gisteravond. Waarom ik dit deed? Om erachter te komen waarom ik dit deed. Maar dat is een fancy antwoord. Een paar stukjes voorgelezen met mijn eerste indrukken. Ook

dat over de als droom vermomde angst. Wat gepreveld over de dictatuur van de economie en mijn onvermogen om daar nu eens echt iets over te schrijven.

En spiritualiteit?

Tja—het tat twam asi gevoel.

Maar het was gezellig. En het werd lekker warm. En ze hadden cadeautjes meegebracht.

Wat nog de dictatuur van de economie betreft: die stelt niet de vraag hoe de koek beter verdeeld kan worden, maar eist van de koek alleen maar dat die groeit en groeit. En dus gaat hebben boven zijn en is ecologie het schandknaapje van de hebberds.

Juist nu ik dit schrijf komt er een groep toeristen langs over de gaanderij waar de boot naast ligt.

“Mag ik u iets vragen?”

“Natuurlijk!”

“Wat is de bedoeling van u en dit bootje hier?”

“Tja, wat zal ik zeggen... Het heeft te maken met de filosofie van het hebben, die de filosofie van het zijn geheel overheerst.”

“Aha. En is dit uw persoonlijke initiatief?”

“Nee nee, ik ben deelnemer aan een project van anderen.”

“Also, meine Damen und Herren, das Boot hier handelt sich um eine Art Philosophie. Und hinter mir sehen sie...“
Undsoweiter.

Tja. Je voelt je daar wel pedant bij. Maar de zon is weer tevoorschijn gekomen en dat maakt veel goed.

De gids op een langsvarend rondvaartbootje legt aan zijn vijf passagiers uit dat hier een kunstenaar een tekst zit te wrochten.

“Was het niet koud vannacht?” vraagt een van zijn vrouwelijke passagiers aan de schrijver.

“Nee hoor, onder mijn dekbed heb ik het heerlijk warm,” antwoord ik naar waarheid.

Of had ik moeten vragen of zij me warm wilde komen houden...?

*lichte deining
verborgen achter het vleeshuis
schijnt al de zon*

*zijn camera klikt
de man met de bochel
neemt mij mee naar huis*

*het hier en nu
op de hutbetimmering
mijn schaduw met hoed*

Een torenklok heb ik al lang niet meer gehoord. De laatste keer moet om tien uur geweest zijn, al heb ik toen de slagen niet geteld. Inmiddels zal het wel middag zijn. Op de bruggen waartussen de boot ligt is het een komen en gaan van voorbijgangers. Ook varen er meer rondvaartbootjes en –boten dan gisteren—al hield de regen mij toen veel binnen.

Weekendtoerisme.

Nu is de hemel weer helder en is de zon boven het vleeshuis verschenen. Ik zit al vrijwel de hele dag op de voorplecht rond te kijken, bekeken te worden en aantekeningen te maken. Alleen mijn schaduw houdt zich binnen op, want de zon staat achter mij en voor mij bevindt zich het deurtje naar de hut, dat ik wijd open heb staan. De lucht is nog koud, maar het zonnetje voel ik toch wel. Maar mijn winterjas en de sjaal die mijn lief breide zijn niet bepaald overbodig.

Ik dreig het nog leuk te gaan vinden hier.

Met koude voeten, dat wel.

*rondvaartboten
de schippers en ik
we groeten elkaar*

*mijn schaduw en ik
onafscheidelijk zijn we
zolang de zon schijnt*

Nog een gesprek. Dialoog met een van twee Nederlandse mannen.

“Wat ligt daar voor bedekking op het dak?”

“Spinaziezaadzakken.”

“Spinaziezaadzakken?”

“Ja. Dat heb ik zelf ook pas ontdekt toen ik hierop zat.”

Ik licht één van de zakken wat op en lees voor: “Spinatsamen. Spinach seed.” En ik vertaal: “Houdbaar tot december 2013.”

“Dan hou je het voorlopig wel droog!”

Ik beaam dat het binnen droog is, zoals mijn eerste nacht aan boord wel heeft aangetoond, vertel dat de beide boten—een andere, zonder hut, ligt ook weer hier—in Bangladesh zijn gemaakt, dat ik hier van donderdag tot zondag onafgebroken verblijf, als één van zes opeenvolgende bewoners.

Ik noem mezelf bootkluizenaar, zij het voor slechts vier dagen.

Het lukt ook wat beter dan vanmorgen met die groep Duitsers om uit te leggen waar het om gaat: je geheel los te maken van al je dagelijkse beslommingen en verplichtingen, je leeg te maken en open te stellen voor het hier en nu in jezelf en om je heen.

Ze wensen mij daarop een goed verblijf. Ik wens hen een plezierige dag.

*zongefonkel
voorbijdrijvende bladeren
en weer een rondvaartboot*

De aantekeningen beginnen het karakter van een lange haibun te krijgen. *Verslag van een reis zonder verplaatsing*. De eerdere werktitel, *Bootkluizenaar*, kan worden doorgestreept. (*Reisverslag van een gevonden hoed* had ook gekund.)

*windvlagen
azaleablaadjes
in de pispot*

*zoenen op de brug
de bootkluizenaar beziet het
met een kopje thee*

Wat je kan vaststellen is dat in enkele dagen je levenspatroon een geheel nieuwe routine aanneemt. Je wordt als het ware opnieuw geprogrammeerd door de zo andere omstandigheden. Of liever gezegd: je herprogrammeert jezelf.

Het is eerst onwennig om zo bekeken te worden. Er zijn dan twee strategieën mogelijk: binnen gaan zitten of het onwennige van je afschudden. Bij het laatste hoort: terugkijken, je hand opsteken, in elk geval geen verlegenheid tonen. Of voelen.

De fotograaf die van achter die potstruiken tersluiks een foto van me nam, voelde vast eenzelfde soort verlegenheid als de gefotografeerde.

Nu steek ik, als ik gefotografeerd word, soms groetend mijn hand op. Dan krijg ik zo'n zelfde groet terug. Of een glimlach. Of beide. Wie heeft het dan nog over verlegenheid?

"Je moet niet te veel in gesprek gaan," is mij gezegd. "Want dat leidt maar af van waar het om gaat."

Namelijk tot jezelf in te keren. Of zoiets. Opgaan in het hier en nu.

Maar de vrouw die vraagt: "Mag ik een foto maken?" doet dat toch ook in het hier en nu? En de man die het raam in het huis naast Bord'eau opent en mij belangstellend en opgewekt iets toeroept en vraagt, treedt mij toch ook tegemoet in het enige moment dat er altijd is: het nu?

Het zijn evenzeer ervaringen die mij overkomen door hier te zijn op dit moment, als de meeuwen te zien die nu eens stilletjes op de nok van het vleeshuis zitten en dan weer krij-send over mijn hoofd zwieren tegen een decor van wolken.

Je opmerkzaamheid neemt toe. Je ziet details die evenzeer bestaan en gezien mogen worden als het imposante vleeshuis, de historische gevels en andere bezienswaardigheden. En ziet: vanaf het aan boord gaan tot op dit moment—de middag zal al redelijk gevorderd zijn—heb ik vermoedelijk meer haiku geschreven dan in heel dit jaar tevoren.

Dat is natuurlijk een kwantitatieve vaststelling. Over de kwaliteit zegt het geen ene mallemoer. Maar het zegt wel *iets*.

Verleden en toekomst zijn allebei tijdelijk. Het enige eeuwige is het nu.

Nou ja, je moet toch wat op zo'n boot.

De dakbedekking bestaat niet alleen uit spinaziezaadzakken, want er is in elk geval ook een weegbreezaadzak bij. Er hoort gevuld 25 kilo in zo'n zak te zitten. Verder vermeldt de zak: "Store in dark, cool and dry places".

Nu ja, die zaden moeten natuurlijk droog bewaard worden en daarom doe je ze om te beginnen in een waterdichte zak. Die dus ook heel geschikt is als dakbedekking op een tijdelijk onderkomen.

*'Iedereen beroemd'
stond te lezen op een tram
die alweer weg is*

*trekzakspelsters
op de brug opeens muziek
eronder als vanouds*

Van de langsvarende rondvaartboten vang je soms flarden op van het verhaal van de gids. Zo krijgen toeristen te horen dat deze boot waarop ik zit, hier tot 15 november blijft liggen, hoor je een ander vertellen dat er 'een schrijver' aan boord is

en weet een derde te melden dat er permanente bewoning is. Zo krijg je, fragmentarisch en in verschillende talen, ook als die bewoner zelf in de loop van een dag het hele verhaal te horen.

Het heeft iets bemoedigends te ervaren dat je aanwezigheid een zo diepe betekenis heeft...

Soms gooit deze of gene iets in, naar ik vermoed, een van de harmonicakoffers van de twee musicerende jongedames op de Kleine Vismarkt. Een enkeling spreekt hen aan. Dan hobbelt er een zogenaamde bierfiets met een tien- of twaalftal brallende lieden aan het duo voorbij. Dan een politiewagen met blauw zwaailicht.

*opeens applaus
de harmonicadames
klappen zich warm*

*vaantjes boven de boot
zeven treden moest hij op
de leeuw op het vleeshuis*

*kindje aan de hand
onder zijn andere arm
een geit van plastic*

Wat onder deze omstandigheden heel goed mogelijk is, is zijn waar je bent.

Ben je dan niet altijd gewoon waar je bent?

Nee, je bent vaak helemaal niet waar je bent.

En ik denk wel eens dat sommige mensen nooit daar zijn, waar ze zich bevinden.

Terecht of ten onrechte, dat denk ik wel eens.

Goed, de zon is verdwenen achter het huis met de gevel van het reigergevecht. De koude wind heeft nu het rijk alleen en ik ben in de hut gekropen. Ongeruimd wat ongeruimd moest worden, de vier theelichtjes in de lantaarns aangestoken, mede als verwarming, en vooruit, voor de sfeer nog een wierookstaafje ook.

Dit alles wel met de sjaal nog om.

De lamp aan de boeg: goed bijgevuld, aangestoken en naast de voorplecht gehangen. Als je dat op je gemak doet, gaat dat het beste. Zoals bijna alles.

Me nog eens even opgericht, en ja hoor, daar herkende ik ondanks de schemer aan de overkant de maaltijddienst, verbindingsofficier, schipper en Viadagio-opperhoofd Ip Man, alweer in de weer met zijn camera, net als vanmorgen en vanmiddag.

Dat wordt een complete bruidsreportage. Maar zonder bruid...

Ik zit hier als schrijver, heet het. Maar ik heb mijn roeping gemist, ontdek ik op mijn achtenzestigste. Ik had fotomoddel (zo spreek je dat uit) moeten worden.

Komende nacht krijgen we het uur terug dat we ik meen in maart van dit jaar ingeleverd hebben. Ik ben elk jaar weer blij dat moment weer gehaald te hebben, anders had ik een uur te kort geleefd.

Te nemen beslissing: de stilstaande klok een uur terugzetten of niet?

*de afwas doen
boven het vleeshuis
rijst nu de maan*

Een heldere hemel. Het belooft dus een erg koude nacht te worden. Nachtvorst wellicht? Nou ja, onder het dekbed is mijn eigen warmte genoeg om er geen last van te hebben. Na het opstaan, dan zou het tegen kunnen vallen.

De hut hoort niet bij de boot, zoals Ratam/Ratan en Sudam hem hebben afgeleverd. De hut is er later op gebouwd. Voor het eerst in 2009, toen er tijdens Gent-Bang I (die I hoort er natuurlijk pas bij sinds deze 'herhaling' er kwam) ook al vier mensen een vrijwillig en kortstondig kluizenaarschap op ondergingen.

Die nu herbouwde hut heeft voor de kijker met fantasie de vorm van een walvis, zodat iedereen die dat beseft aan de

bijbelse Jonas moet denken. De buik van de walvis is aan de binnenkant bekleed met aluminiumfolie, ongetwijfeld om de warmte zoveel mogelijk binnen te houden. Anders dan een echte walvis, die immers geen vis is, maar een zoogdier, heeft deze een huid van schubben, wat natuurlijk niet echt schubben zijn, maar spinaziezaad-, weegbreezaad- en wellicht nog andere zaadzakken.

De ribben—we zitten nu weer aan de binnenkant—zijn van hout, waartussen dat aluminiumfolie is aangebracht. Er is ook een ruggengraat, gemaakt van balkjes tussen de ribben, welke balkjes om en om iets ten opzichte van elkaar verspringen, zodat ze zonder veel moeite aan die ribben vastgeschroefd konden worden.

De ribbenkast is maximaal een meter vijfenzeventig hoog. En voor iemand van ruim een meter negentig is dat niet, laten we zeggen, optimaal.

Maar ja, de echte Jonas had vast meer reden tot klagen.

*waxinelichtjes
het spel van licht en schaduw
op zilverfolie*

Op de 'gangboorden', die normaal als zitplaatsen bedoeld zijn, staat nu het nodige huisraad opgesteld: wat serviesgoed, bestek, drie van de vier kaarslantaarns (de vierde hangt aan de ruggengraat), twee voorraadkastjes, een orchidee in pot (Phalaenopsis – wat anders?), een paar dekens, de stilstaande klok.

Verlaagd, tussen de beide 'gangboorden' in, de vloer met bij de ingang een mat, dan een lichte verhoging (ongetwijfeld om hoe dan ook droog te blijven) met daarop de oprolbare matras. Verder op de vloer een ontbijt-op-bed-tafeltje met opklapbare pootjes. Achterin een raampje met een gordijntje ervoor. Daar is ook de bergruimte voor tassen en andere zaken die even geen dienst doen. Voorin, in de bek van de walvis, het deurtje naar het kleine dek, met pispot en waterkruik, maar ook met bloeiende planten. Waaronder azalea's.

De opgerolde matras doet, samen met mijn zelf meegebrachte kussen, overdag dienst als leuning, een bij de inrichting horend dekbed als zitting.

Op de voorraadkastjes een paar foto's. Maar die horen niet bij de inrichting, die heb ik zelf meegebracht: mijn kinderen, kleinkinderen en mijn lief om mij heen!

De huidige Jonas heeft ook nu nog, terwijl de avond nacht geworden is, die sjaal om. En daarmee is het in de walvisbuik nog steeds goed uit te houden.

Derde en laatste nacht

Slapen lukt niet, zonder aanwijsbare reden. Ip zou nog komen om de lege thermoskannen en andere retourzendingen op te halen, maar hoe laat wist hij niet. En ik al helemaal niet, want er is hier alleen een stilstaande wekker en de kerkklokken zwijgen. Ik had dus gezegd te gaan slapen als ik mij daartoe geroepen voelde, met achterlating van wat hij kon meenemen op de voorplecht. Sliep ik, dan hoefde hij het maar op te pakken.

En dus had ik de matras uitgerold, mijn kussen en dekbed erop gelegd, mijn pyjama aangetrokken, de kaarsen uitgeblazen en mij te rusten gelegd. Beelden. Gedachten. Maar geen overgang naar een andere werkelijkheid.

Na een tijdje hoorde ik dan toch Ip, stilletjes, om mij niet te wekken. Maar wekken kon hij mij niet, want ik was al wakker en dus meldde ik mij present.

“Dan kom ik nog even binnen bij u,” zei hij. Wat kennelijk ook wel de bedoeling was geweest, want hij bracht een (halve) fles wijn en twee glazen mee. En zo brachten we een dronk uit op de herhaalde samenwerking en haalden we herinneringen op aan de haikuweek van twee jaar geleden en aan vrienden en bekenden die daar toen bij waren.

“Mis je Marlène niet,” informeerde hij ook.

“Nee, “ zei ik, “want ze is bij mij. Waarschijnlijk,” voegde ik er aan toe, “is ze deze dagen trouwens meer bij mij dan ik bij haar.”

Na Ips vertrek kroop ik opnieuw in bed, zonder de slaap te kunnen vatten of de slaap mij.

Intussen staat de afvalwateremmer bijna tot de rand toe vol nog op de voorplecht. Het zou beter zijn als ik mijn plas kon ophouden tot hij morgen weer gelegegd is, maar zolang red ik het niet.

Ik verzin trouwens net een oeroud Chinees spreekwoord dat luidt: "Zolang de pispot nog niet vol is, kan er nog wat bij".

*stemmen in de nacht
de maan hoog boven Gent
en diep eronder*

Inmiddels zal het middernacht geweest zijn, maar nog niet zo laat dat het alweer een uur vroeger is.

Driemaal is scheepsrecht en aangezien ik ben ingescheept kan het niet missen dat de derde keer naar bed gaan een gerechtvaardigde slaap oplevert.

Vierde en laatste dag

*het gouden galjoen
vangt het eerste licht
schoorstenen roken*

Mijn dag begint ongeveer op hetzelfde tijdstip als gisteren: dat zie ik aan hoe het zonlicht op de gevels valt, met name op de gevel waar gisteren die reiger op landde. Maar aan de andere kant van de Grasbrug was het toch de vergulde windwijzer die met de eerste zonnestrallen goede sier maakte.

Vreemd is dat van de drie schoorstenen waaruit net nog rook opsteeg er nu twee mee zijn opgehouden.

*sierwolkjes—
van onderaf belicht
een vliegtuig*

Weer is er maar één schoorsteen waar rook uit komt, maar een andere dan daarnet.

Op de trams na houdt de stad zich nog koest. Een enkele voorbijganger, meer niet. Op de kademuur aan de overkant een koerende zilvermeeuw, een jong en een meerkoet. Een vlucht kokmeeuwen scheert luidruchtig over het water en is weer weg.

Maar al is het net zo laat als gisteren om deze tijd, het is toch een uur vroeger!

Wat het scheepsrecht betreft: dat is hier kennelijk niet van toepassing. Pas na nog enkele sanitaire acties van uiteenlopende aard kwam de slaap. Het was tamelijk onrustig buiten en later was er een telkens herhaald zacht maar onontkoombaar diep brommen van onbestemde herkomst.

“Je hebt hier veel energie opgedaan,” zei Ip bij zijn bezoekje.

Zeker waar. Iets te veel misschien. Mijn rikketik was ook wat versneld.

*de plons van een vis
oom zilver- en neefje kok-
lopen te meeuwen*

De meeuwen die eergisteren die reiger aanvielen zagen hem vermoedelijk als usurpator. Er staat nu al geruime tijd een zilvermeeuw bovenop die gevel, of het zijn troon is.

*al kijk je een jaar
je krijgt deze plek nooit
uit je hoofd geleerd*

*klokkengebeier
op de rug van een meisje
passeert een cello*

Er is inmiddels geregeld geloop, maar druk kan je het niet noemen. Ik zit op het dekje met mijn benen in de hut, heet water en koffie onder handbereik, maar de filterzakjes liggen binnen. Winterjas aan, sjaal om, hoed op. Klokslag tien, dat was net te horen.

Ik schrijf niet op of en zo ja wat ik deze dagen wijzer ben geworden, want daar is het nog te vroeg voor. Laten we zeggen dat zo'n bootreis zonder verplaatsing wel iets in je teweeg brengt, dat vandaag al dan niet eindigt met het van boord gaan. Je kan je afvragen wat die reis nog meer met je zou doen als hij langer zou worden voortgezet. Dat kan je je afvragen. Maar waarom zou je, als je geboekt hebt voor de vier dagen en drie nachten die vandaag worden afgesloten?

De eerste voetgangers van de dag zijn zojuist over de gaanderij hier gepasseerd en vervolgens kwam de eerste rondvaartboot met passagiers alweer voorbij. De schipper en ik, wij groetten elkaar.

Tijd om een filterzakje te pakken voor een derde bak koffie.

Weegbreezaadzakken. Waarom zou men weegbree zaaien?

Andere vraag: Waarom fotografeert men overdag stad-schappen met flitslicht?

*kekke laarsjes
een flottielje eenden
snatert voorbij*

Later vandaag komt er een nieuwe Jonas de bek van de walvis in, voor een volle week. Niet iemand die ik ken, zoals mijn voorganger en de opvolger van mijn opvolger.

Mij wacht nog een fotosessie: binnenopnamen in de hut. Waarschijnlijk vanmiddag pas, voor ik van boord ga en mijn bagage en afvalstoffen worden afgevoerd.

Ik ben van plan niet mee terug te varen, maar hier ter plaatse aan land te gaan en in elk geval een rondje te lopen rondom wat voor mij een aantal dagen het centrum van de wereld was. Hetzelfde rondje als voor ik aan boord ging. Maar hoewel hetzelfde, is het inmiddels een geheel ander rondje geworden.

Ik heb de stilstaande klok geen uur terug gezet, want nu blijft nu, hoe laat het ook is.

Een dag later

Een gedachte die ik gisteren, voor de terugrit naar huis, in gezelschap in restaurant Panda uitsprak: "Een vraag is of ik weer even vlot terugschakel naar mijn oude levenspatroon als ik hier overschakelde naar dat van bootkluizenaar. Een andere en eigenlijk veel interessantere vraag is of ik dat wel *wil*, terugschakelen.

Die vraag ga ik nu niet beantwoorden. Het is iets dat ik pas achteraf kan voorspellen."

Gent/Den Bosch 25-29 november 2012

Foto moment ^(NL)

Moment photo ^(FR)

Photo moment ^(ENG)

Het tat twam asi gevoel

*nog voor het riet
zich weer heeft opgericht
buijt het opnieuw*

Meer dan een kwart eeuw geleden schreef ik deze haiku, die in 1988 werd gepubliceerd¹. De drie regeltjes leggen simpel vast hoe de wind over het water vlaagt en het riet langs de oevers telkens opnieuw doet buigen, zonder dat het de kans heeft zich zelfs ook maar even volledig op te richten. Dat is alles. Jaren voor ik van haiku had gehoord had ik dat ooit eens opgemerkt, maar het werd dus pas opgeschreven na mijn kennismaking met deze dichtvorm. *Nog voor het riet / zich weer heeft opgericht / buijt het opnieuw*. Het 5-7-5 patroon was toen nog heel erg de norm, maar dit werd een 4-6-4 gedicht. Met meer lettergrepen werd het er alleen maar minder op.

Pas veel later kwam de gedachte op dat het beeld van het zich nimmer geheel oprichtende riet kon worden gezien als een metafoor—voor het leven zelf, zo men wil. Maar zulke gedachten komen altijd pas achteraf. Ook al heb je de tekst zelf geschreven, als je hem achteraf interpreteert ben je niet meer zozeer de schrijver, als wel ook maar een lezer, wiens interpretatie misschien belangwekkend is, maar niet a priori belangwekkender dan die van een willekeurige andere lezer. Maar goed, daar gaat het hier niet om.

Waarom dan wel? Om deze vraag: wat maakt een schijnbaar onbeduidende waarneming zo betekenisvol dat je er een haiku over schrijft?

In zekere zin is er geen ander antwoord dan de haiku zelf. Maar om het toch ook anders te proberen: er wordt iets waargenomen en er neemt iets waar—en het één is zonder het ander niets of bestaat zonder het ander zelfs helemaal niet:

*je schept wat je waarneemt
wat je waarneemt schept jou*

Het verhoogde bewustzijn dat ons iets schijnbaar onbeduidends doet waarnemen als hoogst betekenisvol is dus een toestand waarin het waargenomene en de waarnemer elkaar scheppen. Dat is vanzelfsprekend geen natuurwetenschappelijke waarheid, maar kan wel degelijk als een existentiële waarheid worden beleefd:

*gewoon even staan
en kijken naar wat wolken
en zijn met wat is ²*

Het idee van een waarnemer enerzijds en iets dat wordt waargenomen anderzijds lijkt dualistisch. Maar als het ene het andere schept, bestaat geen van beiden op zichzelf en zijn het twee aspecten van wat in feite een eenheid is. Dus wat dualistisch lijkt, is uiteindelijk iets monistisch.

Men kan dus zeggen dat een haiku een existentiële ervaring beschrijft: zelf evenzeer deel te zijn van al wat is, als dat al wat is, deel is van jezelf. Zoiets beleef je soms veel nadrukkelijker dan gewoonlijk: je onderkent het in het onophoudelijk buigen van riet in de wind, je bespeurt het in wolken die langs de hemel drijven, voelt het in het besef dat ook mussen ademen en in talloze andere situaties en momenten. En hoe feitelijk je zo'n ervaring ook onder woorden brengt, hoezeer je ook jezelf buiten het beeld houdt dat je oproept, jij bent het die het beeld onder woorden brengt, het is jóúw ervaring in jóúw woorden. In zekere zin beschrijf je louter jezelf. Ja, in dat opzicht is elke geslaagde haiku ook een zelfportret:

wat je zegt ben je zelf.

Deze monistische beleving van de werkelijkheid is natuurlijk niks nieuws. In feite is een dergelijke levensbeschouwing al duizenden jaren oud. Eerlijk gezegd verschilt mijn formulering “*zelf evenzeer deel te zijn van al wat is, als dat al wat is, deel is van jezelf*” niet wezenlijk van wat in het Brahmanisme *adwaita* genoemd wordt. Dat woord uit het Sanskriet denk ik, hoewel die taal niet beheersend, toch te kunnen vertalen.

Sanskriet is een Indo-Europese taal en in veel nu nog gesproken Indo-Europese talen—waaronder het Nederlands—kennen we nog steeds het voorvoegsel *a-* in woorden als amoreel, atypisch en agnostisch, waarmee een ontkenning wordt bedoeld,. Dus de *a-* in *adwaita* betekent *niet*. In *-dwai-* herkennen we ons eigen *twee*. Het *-ta* in Sanskriet begrijp ik

tenslotte als een achtervoegsel dat overeenkomt met ons *-heid*. In het Italiaans, een andere Indo-Europese taal, kom *-ta* in die betekenis trouwens nog steeds voor!

Adwaita kan dus letterlijk worden vertaald als *niet-tweeheid*³.

En inderdaad, dat is precies de betekenis van dat woord in het Brahmanisme, dat zo'n drieduizend jaar geleden in India een heersende levensbeschouwing was. Kernbegrippen in die levensbeschouwing zijn de begrippen Brahman en atman⁴.

Brahman betekende oorspronkelijk simpel *gebed*, maar de betekenis evolueerde naar *heilige kennis* en verwees tenslotte naar een scheppend beginsel, waaruit de wereld in zijn overweldigende verscheidenheid van verschijnselen voortkomt. Je moet Brahman evenwel niet als God begrijpen, maar als een oorspronkelijke, buiten de schepping staande gegevenheid. Brahman wordt soms wel vertaald als *wereldziel*.

Atman betekende oorspronkelijk *adem*. Het etymologisch verband tussen beide woorden is nog altijd herkenbaar en in het Duitse woord voor ademen, atmen, komt het woord atman zelfs vrijwel letterlijk terug! Maar net zoals *gebed* (Brahman) evolueerde naar *wereldziel*, evolueerde *adem* (atman) naar *wezen of zelf*. Dat moet niet begrepen worden als zoiets als *geest of ziel*, maar als onze allerdiepste kern, ontdaan van lijfelijk omhulsel en psyche.

Dat zijn dus de twee kernbegrippen: Brahman en atman. Maar u laat u niet wijsmaken dat we hier een dualistische levensbeschouwing bij de kop hebben, zeker niet nadat het kernbegrip *adwaita*, oftewel *niet-tweeheid*, al uit de doeken

is gedaan. En ja hoor, in deze levensbeschouwing is Brahman identiek aan atman: Brahman = atman. Dit wordt uitgedrukt in de beroemde formulering: *tat twas asi*. Dat ben jij.⁵

Doet dat niet sterk denken aan de beleving dat waarnemer en waargenomene twee aspecten zijn van één en hetzelfde? Tat twam asi: je bent deel van alles en alles is deel van jou. Wat je zegt ben je zelf.

*ik adem
dezelfde lucht in
als die mussen⁶*

Je hoeft geen Brahmanist te zijn om die levensbeschouwing aan te kunnen voelen. Het is gewoon een manier waarop de werkelijkheid kan worden beleefd—niet voortdurend, maar af en toe. Op sommige van die momenten denk ik soms letterlijk: “Brahman is hier merkbaar aanwezig.” Maar dat is hij/zij/het natuurlijk altijd al, ik beleef het alleen niet voortdurend.

Maar doet het *tat twam asi* gevoel zich voor, dan kan het onzegbare soms misschien worden aangeduid in een karige constructie van woorden, waarin geprobeerd wordt het beleven van het zijn op te roepen:

*nog voor het riet
zich weer heeft opgericht
buigt het opnieuw*

Noten

- ¹ Vuursteen VIII-4, winter 1988.
- ² Max Verhart: *Zijn met wat is*. Parasolreeks, Sintjoris, Sint-Denijs-Westrem (België) 1993.
- ³ Adwaita is ook het pseudoniem van de Nederlandse dichter J.A. dèr Mouw (1863 – 1919), die er een Brahmanistische levensbeschouwing op nahield. Hij kon dat overigens aardig relativeren en ironiseren, getuige bijvoorbeeld de dichtregel uit de (postume) bundel *Brahman I: 'k Ben Brahman. Maar we zitten zonder meid*.
- ⁴ Mijn inzicht in deze materie ontleen ik in belangrijke mate aan Hans Joachim Störig's *Geschiedenis van de filosofie*, uitgegeven door Het Spectrum, Utrecht 1962.
- ⁵ Harry Mulisch parafraseert deze uitdrukking in zijn roman *De Diamant* (1954) in een scène waarin het volk in het oude India de koning in het Sanskriet voor mager scharminkel uitmaakt. 'Tat twam asi,' gilt die in dezelfde taal terug, wat, aldus Mulisch, 'je zult jezelf bedoelen' betekent.
- ⁶ Max Verhart: *een beetje adem*. Het Hoge Woord, Bakhuizen 1999.